

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

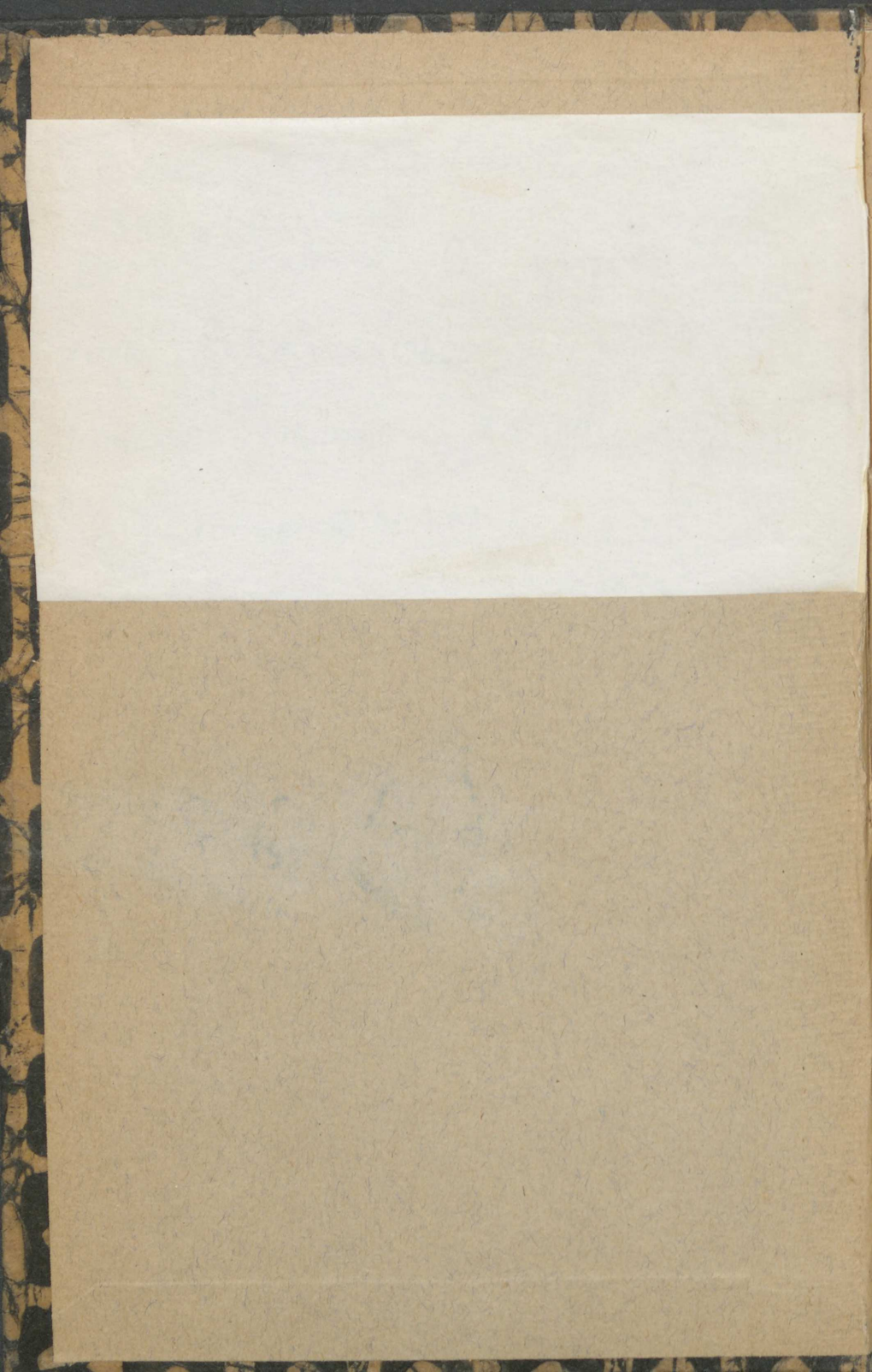
Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

C. Nyrop

—
Skomagere

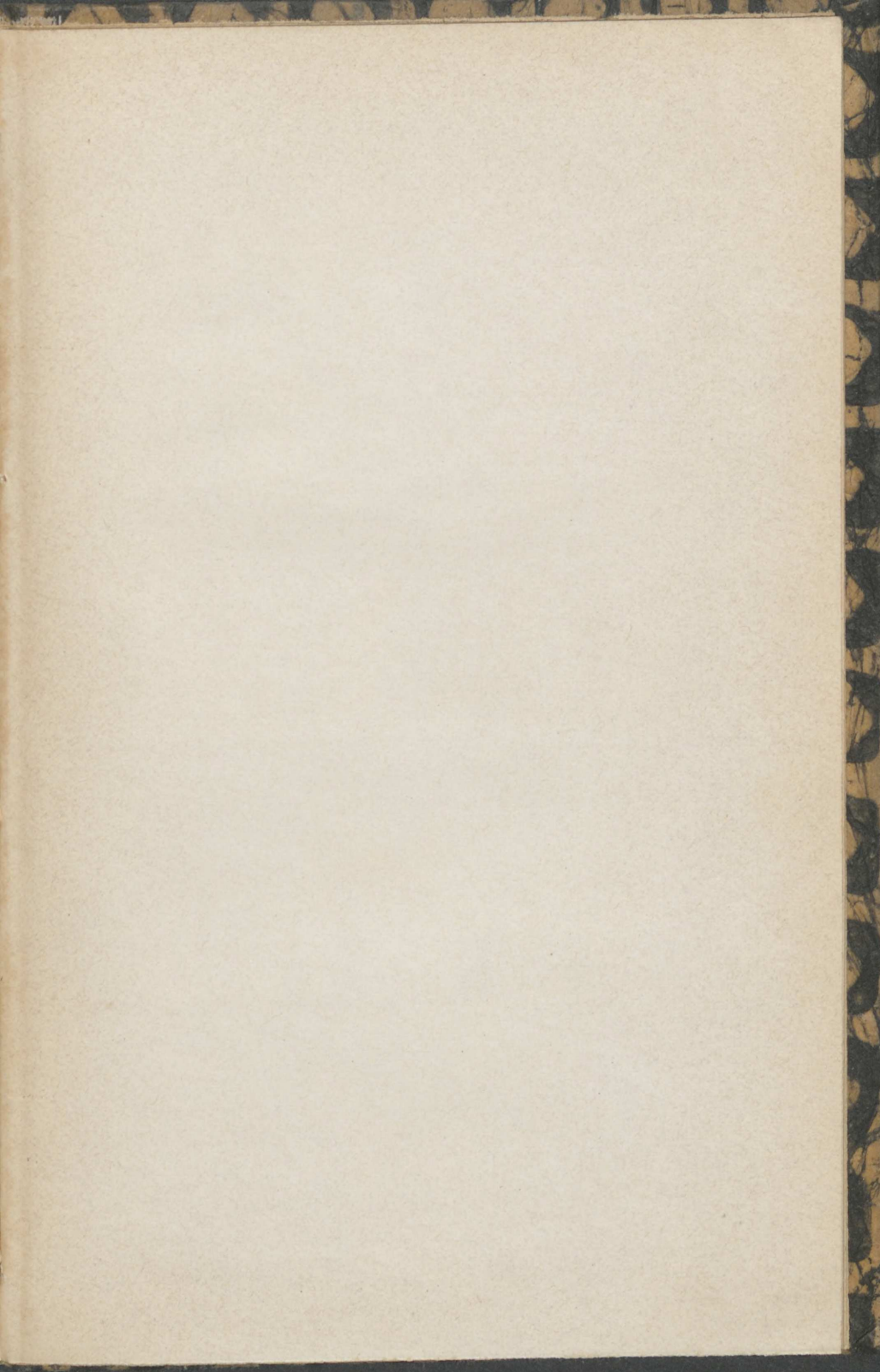

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

338.6 (489) Myr

[ca. 1901].

Kungl. Högskolan,
Uppsala

Uppsala

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

3792.

SKOMAGERE

AF

C. NYROP.

„Det spørges nok, sa'e Drengen, han fik nye Sko“¹. Og hvor staar saadan en lille Knægt, der er helt optagen af sin store Glæde, ikke levende for os. Lidt usikker i Gangen i det nye Fodtøj, men ubetinget stolt. Paa Landet, hvor Læderfodtøj ikke bruges til daglig, er det vel forøvrigt i Almindelighed en Begivenhed at faa nye Støvler eller Sko, og herved bliver Skomageren, der har frembragt det beundrede Arbejde, en betydende Mand, saaledes som han paa sin Vis afgjort er det i vort Haandværks Historie. Skomagerne ere nogle af de allerførste, den beretter om, ligesom de danne den talrigste Haandværkergruppe indenfor vort Lands Grænsers.

Men derom nedenfor. Her ville vi minde om, at Skomagerne en Tid ogsaa kaldtes Sudere. Det er det latinske Sprogs Benævnelse for en Skomager, sutor (Syren), der gaar igjen paa Dansk, hvad den for den Sags Skyld ogsaa gjør paa Tysk i Schuster, der er en Sammentrækning af Schuh-sutor². Men en Suder og en Skomager vedblev dog ikke i Tidernes Løb at betyde ganske det Samme. Gehejme-

¹ E. Tang Kristensen: Danske Ordsprog, S. 430.

² H. A. Berlepsch: Chronik vom Schumachergewerk, S. 17; S. A. Hägg: Skomakeriets Historia, S. 83—84; det er sikkert umuligt, som P. E. Müller vil (Om det islandske Sprogs Vigtighed, 1813, S. 159), at aflede Suder af et islandsk Verbum suda.

raad Moth († 1719) siger i sin Ordbog, at ved en Suder forstaas en Skomager, der ikke har lært sit Haandværk tilgavns¹. Og efter saaledes at være sunket i Betydning er Ordet nu helt ude af Brug.

Første Gang, vi høre Tale om danske Skomagere, er i Aaret 1134. Da Kong Niels i dette Aar efter Slaget ved Fodevig paa sin Flugt sydpaa gjennem Landet naaede til Slesvig, blev han advaret mod at drage ind i Byen. Den af hans Søn Magnus myrdede Knud Lavard havde været Oldemand for Byens „Edslag“. Men han var ikke ræd for „Skindere og Sudere“, sagde han („num quid timendum est nobis a pellipariis et sutoribus istis?“), og drog sin Skjæbne imøde². Efter den betydelige Pelsværk- og Skindhandel, Slesvig var Sæde for³, er det ganske naturligt, at Kongen betegner Byens Indbyggere som Skindarbejdere og Skomagere, og vi se da ogsaa, at Slesvigs Stadsret fra c. 1200 først imellem Byens Haandværkere nævner „sutores“ og „pellifices“. Derefter omtaler den forøvrigt endnu kun Bagere, Slagtere og Tømrere⁴. Men ogsaa i Kjøbenhavns Stadsret fra 1294 fremhæves paa lignende Maade Skomagerne og Skinderne; ved Siden af dem nævnes kun Bagerne⁵. Og her skal endnu gjøres opmærksom paa, at i Indledningen til Valdemar Atterdags Privilegium for Malmø (1360) nævnes som Repræsentation for Byens Haandværkere Suderne, Skinderne, Kjødmangerne og Bagerne samt i Privilegiets anden Paragraf Suderne, Bagerne, Skinderne og Skræderne⁶; i begge disse Sammenstillinger have Skomagerne og Skinderne Plads, Skomagerne (Suderne) endda den første.

Det staar fast, at Skomagerne fra endog ældgammel Tid have øvet deres Haandværk i Danmark, og sikkert er det ogsaa, at Skomagerne have været en talrig, ja hyppigst vel den talrigste Gruppe mellem vore Haandværkere. I Kjøben-

¹ Jfr. C. Molbech: Dansk Dialeklexikon, S. 569.

² Script. rer. Dan. II, S. 612.

³ A. D. Jörgensens Histor. Afhandl., II, S. 182 flg.

⁴ P. G. Thorsen: De med jyske Lov beslægtede Stadsretter, S. 11, jfr. 12, 17.

⁵ Kbhvns. Dipl., S. 51 § 48, 51, 52.

⁶ Kolderup Rosenvinge: Gl. danske Love, V, S. 70—71.

havns Jordebog fra c. 1380 forekommer 15 Personer, der benævnes Sutor eller Suder, men kun 9, der benævnes Bager, 8, der benævnes Skræder o. s. v.¹, og efter Folketællingen i 1890 var der her i Landet 7389 Hovedpersoner i Skomagerfaget (d. e. Skomagemestere), medens der mellem Smedene, Grov-, Klejn- og Nagelsmedene, der tilsammen dannede den næststørste Gruppe, kun var 7076 Hovedpersoner. Det ses da ogsaa ved Industrietællingen i 1897, at Landets Skomagerforretninger stadig staa som den talrigste Gruppe, men de 6726 Forretninger af denne Art havde kun 5378 egentlige Arbejdere, medens samtidig 27 Skotøjsfabriker havde 1198². Der voxer herefter noget Nyt op. Men hvorledes end Udviklingen vil blive, er det givet, at intet andet Fags Udøvere paa saa mange Steder have sluttet sig sammen i Lav her i Landet som Skomagerne. En Beregning, jeg har anstillet, viser, at medens der i 56 Fag indenfor det nuværende Kongeriges Grænser kjendes i Alt 295 Lav, hvilket er gjennemsnitlig lidt over 5 Lav for hvert Fag, gaa Skomagerne i Spidsen med ikke mindre end 44 Lav, Skræderne, der komme dem nærmest, kunne kun møde med 34³.

Skomagerne staa altsaa absolut her som de Første. Men alle de mange Lav vare udelukkende knyttede til Byerne. Kristian V's Lov (3—13—23) gav kun „Skomagere, som sy Bøndersko“, Ret til at nedsætte sig paa Landet, og Pastor H. F. Feilberg ser vistnok rigtigt, naar han i sine „Bidrag til Skrædernes Saga“ antager, at Skomagernes Arbejde først i en sen Tid er kommet i Brug paa Landet⁴. Han kan oplyse, at der er Fortællinger om, at en hel Landsby kun havde eet Par Støvler, som var fælles for Beboerne og brugtes efter Lejlighed, Noget, der synes at tyde paa, at bare Fødder vare det Almindelige om Sommeren, Træsko om Vinteren. Hvad der imidlertid særlig har gjort Indtryk paa Pastor Feilberg, er,

¹ Kbhvns. Dipl., I, S. 93 flg.

² Statistisk Tabelværk, 4 R., A Nr. 8 a, S. CCLIV; 5 R., A Nr. 1, S. 19*.

³ Tidsskr. for Industri, 1901, S. 3—4.

⁴ Dania, I, S. 167.

at medens der gives et Utal af Historier, Talemaader og Ord-sprog om Skræderne, saa er dette langtfra Tilfældet med Hensyn til Skomagerne, og saa slutter han da, at Skomagerens Arbejde først er kommet sent i Brug paa Landet, saa sent, „at man ikke har faaet Lejlighed til at digte Krøniker om ham“.

Noget af denne Art er der dog¹, saaledes som det nedenfor vil ses, og saa kommer hertil endnu de almindelige historiske Kilder, der bl. A. synes at tyde paa, at i alt Fald nogle af de første Skomagere her i Landet ere komne til os fra Tyskland. Da Harald Kesja i Kampene efter Knud Lavards Mord tog en grim Hævn over de tyske Haandværkere i Roskilde, der stod paa den Myrdedes Side, har i alt Fald en af dem formentlig været Skomager². Den i Københavns Jordebog fra c. 1380 nævnte Gaard Sudervraa, der efter al Sandsynlighed har ligget paa Hjørnet af den daværende Tyske-mannegade, den senere Skovbogade (Skobodgade), har sikkert været det Sted, hvor tyske Skomagere havde deres Boder; nogle samtidige Boder paa Nørregade betegnes 1374 som „de danske Skomageres Boder“³. Og saa have vi endelig ogsaa en Antydning fra Odense; c. 1405 paalægges det Skomagerne i denne By, at de til Skaffere skulle vælge danske Svende⁴. Man er paa Post overfor et andet, selvfølgelig tysk Element, der just paa Skomageriets Omraade har gjort sig stærkt gjældende baade i Norge og Sverige. 1596 bestemtes det saaledes i Stokholm, at de 14 Tyskere, der den Gang vare i Byens Skomagerlav, maatte blive der for Livstid, men at Tallet paa Lavets tyske Medlemmer for Fremtiden skulde nedsættes til 10, medens de svenske skulde være 20⁵.

I denne Forbindelse kan jeg endelig ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at det kan synes, som om Skomagerne

¹ Dania, IV, S. 60.

² C. Nyrop: Danm.s Kirkeklokker, S. 9.

³ O. Nielsen: Kbhvns Hist., I, S. 137—39 jfr. 245; A. D. Jörgensen: Hist. Afhdl. IV, S. 231.

⁴ Danm.'s Gilde- og Lavsskraaer, II, S. 22 § 36.

⁵ G. E. Klemming: Skrå-Ordningar, S. 37—38.

i Danmark paa særlig Maade have sluttet sig til Knud Lavard. De tyske Haandværkere i Roskilde, mellem hvilke der muligvis var flere Skomagere, stod, som vi have set, paa den Myrdedes Side, og Skomagerne i Slesvig havde Del i den Hævn, som Byen tog over Hertug Knuds Mord, ja efter een Beretning var det alene Skomagerne dér, som hævnede ham¹. Opmærksomhed kan det ogsaa vække, at Ringsted, den By, i hvilken han blev skrinlagt som Helgen, i Tidernes Løb udviklede sig til en med Skomagere særlig rigt forsynet By². Og i denne Forbindelse kan det da ogsaa fremdrages, at mellem de Fremmede, der i Middelalderen søgte Lægedom i Helgenbyen, findes endog en Skomagerdreng fra Ystad. Jærtegnet med hans Helbredelse skete vel ikke ved Knud Lavards men ved Erik Plovpenning's Grav, men dette behøver ikke at spille nogen stor Rolle. Der er Exempler paa, at man i Datiden kastede Lod om, hvilken Helgen man skulde henvende sig til³. Her lægges Vægten paa, at den syge Skomagerdreng blev sendt til den By, der særlig kan betegnes som Knud Lavards. Naar endelig et af Vidnerne til Drengens Helbredelse kaldes Jens Skindmager, kan denne formentlige Borger i Ringsted ogsaa godt have været Skomager; Datidens Skomagere beredte nemlig selv det Skind, de brugte.

Da Knud Lavard havde Forkjærlighed for tysk Skik og gjerne optraadte i tysk Dragt, er det naturligt, at de tyske Haandværkere her i Landet sluttede sig om ham, med dem altsaa de tyske Skomagere, og disses Hengivenhed for ham og hans Minde kan derefter være gaaet over paa deres danske Fagfæller⁴. Alt dette er dog kun Gjætteværk, men som

¹ Script. rer. Dan. I, S. 16, jfr. dog H. Olrik: Knud Lavard, S. 268, Anm. 3.

² Trap: Danmark, 3. Udg., II, S. 567—68.

³ H. Olrik: Danske Helgeners Levned. S. 390, jfr. 362, 400.

⁴ I Haraldsted Kirke, til hvilken Knud Lavards Lig strax efter Mordet blev bragt, findes en Kvader med en Figur, der ligner en Snabelsko; Stenen hører til en Indskrift fra 1478. Professor J. B. Løffler, der meddeler dette (Aarb. f. nord. Oldk. 1885, S. 74), oplyser i Forbindelse hermed, at den paagjældende Figur oftere findes paa Kirkeklokker og Snitværksarbejder fra

sikkert tør det nok betragtes, at Datidens Skomagere ikke alene kunde bruge en Syl, men ogsaa et Sværd, Begivenhederne i Roskilde og Slesvig vise det. De vare ivrige og modige Mænd. Moth har da ogsaa Ordsproget: „Han agter ej mer om sit Liv end en forvoven Skomager“¹, og der kan her endelig mindes om, at naar vore Skomagere i Fane og Segl føre en Dobbeltørn og som Topfigur paa deres Velkomster have en enbenet Kriger, staar dette i Forbindelse med, at en Skomager var Skyld i, at den tyske Stormesters Hær 1370 sejrede over de hedenske Litaver nogle Mil fra Königsberg ved Byen Rudau. Da Fanebæreren Henning von Schindekopp var falden, sprang Skomageren Hans fra Byen Sagan i Schlesien til og førte Hæren til Sejer, en Sejer, som han betalte med sit ene Ben. Men saa gav ogsaa Kejser Karl IV til Tak for Bedriften alle Hans von Sagans Værkfæller Ret til at føre den tyske Ørn i Segl og paa Fane, og de danske Skomagere have i rigt Maal benyttet denne Ret, ligesom de stadig have erindret deres tapre Kammerat². Den senere Politiker J. A. Hansen, der begyndte som Skomager, veed godt at fortælle om, at da han ved St. Hanstid 1824 paa Herberget i Rudkjøbing blev tildrukken som Svend af Oldgesellen, stod „Hans von Sagan paa sit ene Ben og svingede sin Fane“ paa Velkomstens Laag³.

Skomagerne synes at have sat en Ære i at kunne slaa fra sig. 1437 erkjendtes det som en gammel Ret for Skomagerne i Flensborg, at de maatte slaa løs med deres Læste og Blokke paa den, de greb i at stjæle Sko hos dem, og det

ca. 1500 som Regel med en Krone ovenover eller rettere ovenpaa Skoen, og han leder Tanken hen paa, at den kan være et Haandværkergildes Mærke. — Figuren, tagen fra en Kirkeklokke, er vistnok afbildet i Kirkehist. Saml., I, S. 528 (C. Nyrop: Danm.'s Kirkeklokker, S. 53). — Skulde denne Figur staa i Forbindelse med Skomagerne og Knud Lavard?

¹ Det store kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. Nr. 771, Fol.

² C. Nyrop: Danske Hdværkerlavs Segl S. 7, 36; Tidsskr. f. Industri 1901, S. 117; S. A. Hägg: Skomakeriets Historia, S. 95 flg.

³ Almuevennen 1873, Nr. 27, S. 13.

uden at de derved mistede Retten til at paatale Sagen for Fogeden. De brugte deres Haandværksredskaber som Vaaben, og Skomagersvendene i Odense tog ogsaa til hjemlige Vaaben, naar de greb til at kaste med gamle Sko, en Sport, der underligt nok maa have antaget ganske store Former, ti 1405 bliver det særlig forbudt dem at kaste med gamle Sko, Sten eller Andet i Skoboderne¹.

Skomagerne vare aabenbart livlige Folk. Peder Syv har mellem sine Ordsprog „at være overgIVEN som en Sudersvend“², og der kjendes en særlig Skomagerdans, der er danset til langt ned i Tiden³, ikke at tale om at Skomagerne synes at have sat megen Pris paa, at der blev blæst i Trompet ved deres Brylluper. Holberg omtaler det endog to Steder i sine Komedier⁴.

Det er da ganske naturligt, at Skomagerne paa forskjellig Maade gik i Spidsen. I det sextende Aarhundrede kjendtes i en Række af Tysklands Byer en Institution, der kaldtes „die vier grossen Aemter“, „die Viergewerke“, d. e. fire Lav, med hvilke Borgemester og Raad forhandlede paa samtlige Lavs Vegne, og mellem disse Lav vare Skomagerne saa godt som altid, medens de tre andre Lav vexlede noget. I Lübeck var det Bagerne, Skomagerne, Skræderne og Smedene⁵. En saadan Institution er ikke kjendt her i Landet. Men en enkelt Antydning af den findes dog, og selvfølgelig træffe vi da her paa Skomagerne. Sammen med Byens fire største Lav bortskjæder Borgemester og Raad i Odense 1565 et forhenværende Stræde i Byen, og de fire Lav vare Kjøbmændene, Skomagerne, Smedene og Skræderne⁶.

Imellem de kjøbenhavnske Haandværkere stod Skomagerne da ogsaa højt. Vi have ovenfor S. 178 set, at efter Kjøb-

¹ Danm.'s Gilde- og Lavsskraaer, II, S. 21 § 30, S. 86 § 4.

² Peder Syv: Danske Ordsprog, II, 1688, S. 47.

³ Saml. t. jysk Hist. og Topogr. VIII, S. 91; Melodien til Dansen findes i Skattegraveren, 1887 II, S. 1 jfr. S. 96.

⁴ Werlauff: Antegn. til Holbergs Lystspil, S. 130.

⁵ Wehrmann: Die lübeckischen Zunftrollen, S. 45—47; F. Meyer: Das Berliner Schumachergewerk, S. 4.

⁶ Vedel Simonsen: Odense, III, S. 172.

mændene kom her Bryggerne og Guldsmedene, der hver paa deres Vis stod Kjøbmændene nær, og saa Bagerne, men strax efter dem fulgte Skomagerne¹. Og givet er det, at da Haandværkssvendene i Ribe 1773 ofrede ved Froprædiken, gik Skomagerne først frem; derefter kom Skræderne, Smedene, Handskemagerne og Snedkerne. Byens Magistrat havde selv bestemt deres Gang saaledes².

Der er ingen Tvivl om, at Skomagerne ofte have spillet en Rolle, og herfor taler da maaske ogsaa Suder- eller Skomagergaden i en Del af vore Byer. Disse Gader ere Hovedgader i f. Ex. Roskilde, Helsingør og Lund³. Det maa nu ikke forstaas, som om Skomagerne vare forpligtede til at bo i de nævnte Gader. I Udlandet var der Byer, i hvilke de forskellige Haandværkere vare henviste til bestemte Gader⁴, men virkelige Paabud om noget Saadant kjendes ikke hos os. Skomagergaderne have vel snarest deres Navn af, at Skomagerens officielle Udsalgssteder eller Boder oprindeligt have ligget i dem. Det ses nemlig af flere Lavsskraaer, at Skomagerne i Middelalderen maatte sælge deres Arbejde fra Vinduet i det Hus, de boede i, samt fra „ret“ Skobod⁵.

Skomagerne boede altsaa frit, hvor de vilde, og naar der enkelte Steder, navnlig i Orienten, hviler ligesom en Plet paa de Haandværkere, der have med Huder og Skind at gjøre⁶ —

¹ C. Nyrop: Lavenes indbyrdes Rang, S. 5, 7.

² Saml. t. jysk Hist. og Topogr., 2 R., II, S. 18.

³ Behrmann: Roskilde, S. 146; Boesen: Helsingør, S. 75, 78, 79, 81; A. Stobæus: De antiqua urbe Lund, I, § 8. — Der er desuden en Sudergade i Ribe og Skjelskør (Ribe Oldemoder S. 69 Anm. 1, S. 84, 95; Kinch: Ribe, I, S. 524; Friis Edvardsen: Skjelskør, S. 119), en Skomagergade i Malmø (Friberg: Malmø S. 180, 183); et Skomagerstræde i Odense (Engelstoft: Odense, 2. Udg., S. 123) og et Suder- eller Skomagertorv i Kjøge (Petersen: Kjøge, S. 33—34). Det „sudermarked“, der nævnes i de Flensborg Skomageres Skraa af 1437 (Danm.'s Gilde- og Lavsskraaer, II, S. 86 § 3) er Byens Søndertorv.

⁴ Maurer: Städteverfassung in Deutschland, II, S. 31—33.

⁵ Danm.'s Gilde- og Lavsskraaer, II, S. 174 § 46, 302 § 10, 311 § 8, 318 § 11.

⁶ F. Dyrlund: Tatere og Natmandsfolk i Danmark, S. 77.

det ildelugtende Materiale stammede fra døde Kreaturer, Skomagernes Beg er smudsigt — har noget Saadant ikke været kjendt her¹. Skomagernes vare, som vi have set, ansete Haandværkere, der godt vidste at gjøre Stads af sig selv f. Ex. ved den ovenfor nævnte Trompetblæsning. Det maa imidlertid ikke overses, at naar Holberg omtaler denne Skik, sker det med en vis Ironi. I „Barselstuen“ lader han saaledes Troels umiddelbart forud sige: „Veedst Du ikke, at gemene Folk er allerprægtigst“, og han har forsaavidt Ret, som Skomagernes trods al deres Kjækhed og Livlighed aldrig blev Andet end uformuende Smaahaandværkere².

I den Retning peger Ordsproget „Klokken er kun for Skomagere og Skrædere“. De paagjældende Haandværkere vare strængt bundne til deres Arbejde. Og Skomagernes ringe Kaar antydes yderligere, naar det hedder: „Skomageren har selv de daarligste Sko“, „Skomagers Kone maa selv gaa i pjaltne Sko“, „Skomageren lapper Andres Sko og gaar selv barfodet“³. Noget Lignende siges imidlertid ogsaa om andre Haandværkere, „Snedkeren har altid de sletteste Trapper“, hedder det til Exempel, men det gjælder dog i væsentlig Grad Skomageren. Han rammes ogsaa i Ordsprogene om Smeden: „Smedens Hest og Skomagerens Kone har gjerne de daarligste Sko“, „Skomageren har tit søndrige Sko og Smeden en ond (d. e. daarlig) Øxe“⁴. Og efter Ordsprogene synes de smaa Kaar hos Skomagernes at have sat mindre heldige Spor bl. A. i en langsom Forretningsgang: „Med det Snarest, d. e.

¹ Naar Borgerlavet i Nykjøbing paa Falster 1691 følte det som en drøj Forhaanelse, at Drejeren Frantz Schuldt kaldte det for et Skinderlav (V. Holm: Borger- eller Kjøbmandslavet i Nykj. p. F., S. 49—51), var det sikkert fordi, man tænkte paa det tyske „Schinder“, der betyder Rakker, og ikke paa det danske Skinder, d. e. Skindarbejder (C. Nyrop: Danske Hdværkerlavs Segl, S. 33—34).

² Forhandl. ang. Lavene i Kbhvn., 1794, S. 41; Jacob Behrend: Sko- og Støvlemageren, 1832, S. 8.

³ E. Tang Kristensen: Danske Ordsprog, S. 291, 607.

⁴ Peder Syv: Danske Ordsprog, I, 1682, S. 244; E. Mau: Dansk Ordsprogsskat, II, S. 286; E. Tang Kristensen: Danske Ordsprog, S. 610.

om tre Uger, siger Skomageren“, „Det har ingen Hast, sagde Skomageren, han aad Vælling med sin Syl“¹. Ja Ordsprogene strejfe ind paa en Antydning af, at Skomagerne kunne være mindre redelige: „Det er ærligt at sy Sko, naar Læderet ej er stjaalet“². Og mærkeligt er det, at Adresseavisen i 1830 optog et saadant Avertissement som: „To honnette Mandspersoner kunne erholde pænt Logis i Skindergade Nr. 13 i Stuen tilhøjre; i Mangel deraf to Skomagersvende“. Men det blev heller ikke uden Paatale fra en Skomagersvends Side³.

Naar der siges noget mindre Godt om Skomagerne, kan dette dog muligvis være under Paavirkning af, at de have en saare kjendt Fælle i Ahasverus, den evige Jøde. Da Jesus gik til Golgata, nægtede denne Jerusalems Skomager ham at hvile i Skyggen af hans Hus, og derfor vandrer han til Straf endnu ustanselig om paa Jorden. Kun Juleaften har han efter Sagnet Lov til at hvile ud ved at sætte sig paa en Plov, om han kan finde en saadan ude paa en Mark, hvor den efter Aarstiden ikke bør findes. Men der voxer kun Ukrudt, aldrig Korn, efter den Plov, han har siddet paa⁴. Vorherres Forbandelse er stadig over ham, og Forholdet til denne Verdens „ældste“ Skomager kan vel til sine Tider have givet sig Udslag i ned-sættende Omtale af hans yngre Kolleger. Uden en saadan Forklaring er det uforstaaeligt, hvorledes Ordsproget „Skomager bliv ved din Læst“, der senere vil blive omtalt, kan faa en saadan Tilføjelse som „til Helved kommer du ganske vist“⁵, hvis Tilføjelsen ikke er en blot og har tankeløs Vits. Underligt er det forøvrigt ogsaa i et Par Æventyr, „Ravnens Nyheder“ samt „Ret og Uret“, at se Skomageren som det onde Element, Skræderen som det gode⁶. Men der er oftere sket en Forvexling mellem just disse Haandværkere. Æventyret om

¹ E. Tang Kristensen: Danske Ordsprog, S. 447.

² Moths Ordbog.

³ Politivennen, 1830, S. 709, 749.

⁴ Jens Kamp: Danske Folkeminder, S. 143—144; E. Tang Kristensen: Jyske Folkeminder, VI, 1883, S. 233.

⁵ E. Tang Kristensen: Danske Ordsprog, S. 291.

⁶ E. Tang Kristensen: Skattegraveren, 1887, II, S. 20 flg., 1888, I, S. 127 flg.

„Den tapre Skræder“, som vi alle kjende, findes saaledes ogsaa fortalt om en Skomager¹.

Forøvrigt maa det ikke overses, at de danske Skomagere virkelig et Par Gange have faaet Ord for at tage ublu Priser for deres Arbejde. 1507 siges det om alle Danmarks Skomagere, 1609 om Odense og Aarhus Skomagere². Jeg vil imidlertid for det første Tilfældes Vedkommende ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at der i Begyndelsen af det sextende Aarhundrede foregik en betydelig Revolution i Fodtøjets Udseende. De spidse, snabelformede Sko afløstes af de bredsnudede, muleformede³, hvad der muligvis kan have haft nogen Del i Klagen over, at Skomagerne ikke solgte „Sko og Støvler som lige og skjelligt var og eftersom i Fortiden været haver.“

Forøvrigt blev Sagen tagen med Kraft. Alle Skomagerlav Landet over bleve hævede, Alle og Enhver fik frit Lov til at gjøre og sælge Sko i Landets samtlige Kjøbstæder, men faa Aar efter stod Skomagerlavene overalt i fuldt Flor paany. De modige Skomagere lod sig ikke forbløffe, og der er sikkert gaaet et forstaaende Smil henover deres Ansigt, da de igjen vare retmæssige Indhavere af alle deres gamle Rettigheder, ti det fremhæves oftere, at de ikke vare uden et vist fiffigt Lune. Det er en Skomager, der i Æventyret narrer en Slagter til at kjøbe den samme Kalv tre Gange og hver Gang til en højere Pris⁴. Og det er den tyske Haandværker i Roskilde, vi ovenfor have regnet for Skomager, der ved et godt Indfald frier sig ud af Harald Kesjas hævnende Haand. Da Kniven truer hans Næse, raaber han højt, at han er en „vel lært Mand“ (doctus), og bliver i den Anledning ført for Harald. Her maa han imidlertid tilstaa, at han ikke er „vel lært“ til at læse og messe, men kun til at sy („suendi se, non

¹ R. Nyerup: Alm. Morskabslæsn., 1816, S. 242; Sébillot: Légendes et curiosités des métiers; les cordonniers S. 44—46.

² Danm.'s Gilde- og Lavsskraaer, II, S. 393—4; Engelstoft: Odense, S. 259—60; Hübertz: Aarhus, II, S. 18.

³ Troels Lund: Danm.'s og Norges Hist., IV, S. 112—113.

⁴ E. Tang Kristensen: Skattegraveren, 1888 I, S. 97 flg.

sacrandi professorem respondit*), hvad der selvfølgelig var noget Andet, end man havde ventet. Men Indfaldet maa have moret, ti det frelste ham fra den barbariske Hævn. I sin Oversættelse af Saxo stiller Grundtvig her den hellige Læst i Modsætning til Skomagerlæsten¹.

Det er imidlertid ikke alene i Fortiden og i Æventyret, at der tillægges Skomageren en vis lun Maade at optræde paa. Hvorledes forstaar han ikke at tale med sine Kunder: „Det gi'er sig, siger Skomageren, naar Skoene ere for smaa; det krymper ind, naar de ere for store“, og hvorledes kan han ikke faa Latteren paa sin Side: „Søen tærer, sagde Skomageren, han traadte over Rendestenen og drak en Snaps“². Da Borgervæbningen og Livjægerne i 1848 og 1849 maatte besætte Vagterne i og ved Kjøbenhavn, skabte en gammel Skomager Bramsen fra Vartov Liv i Vagtstuerne ved til sin Guitar at synge den ene fornøjelige Sang efter den anden³.

Og dette Skomageres gode Humør maa man saa meget mere undres over, som de ligesom Skræderne og Væverne høre til de stillesiddende Haandværkere, der ofte lide af forskjellige legemlige Svagheder⁴. Og saa er det endda ofte svagelige Drengene, der sættes til Skomageriet⁵. Ordsproget siger: „Skomagere og Skrædere ere gjerne vanføre enten med det Ene eller det Andet“, ja det hedder „at sidde hjemme som en lam Skomager“⁶. Men har det stillesiddende, mekaniske Arbejde gjort de paagjældende Haandværkeres Legemer svage, har det samtidigt udviklet deres Tankeliv, og medens Skræderne efter den almindelige Opfattelse skulle have lært at tænke revolutionært, Væverne at tænke paa Gjennemførligheden af nyttige Foranstaltninger, skulle Skomagerne væsentlig være blevne kontemplative og grublende. Der er sagt om dem, at de ere de flittigste Kirkegængere og ivrigste Bibel-

¹ Saxo ed. P. E. Müller, I, 2, S. 652; Danm.'s Krønike af Saxo Runemester, 2den Udg., S. 547.

² E. Tang Kristensen: Danske Ordsprog, S. 447.

³ J. Davidsen: Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, I, S. 242.

⁴ Jacob Behrend: Sko- og Støvlemageren, S. 5, 160 flg.

⁵ Anton Nielsen: Landhaandværkeren før og nu, S. 54.

⁶ C. Molbech: Danske Ordsprog, S. 349.

læsere mellem Haandværkerne¹. Deres Helgener vare jo ogsaa de opofrende Skomagere Brødrene St. Crispin og St. Crispinian, der som Kristne led Martyrdøden i Soissons under Kejser Diokletian, og hvis Ry derefter gik Verden over. De ses i de københavnske Skomageres Lavssegl².

Det skal ogsaa erindres her, at den tyske Mystiker Jakob Böhme († 1624) var Skomager ligesom Stifteren af Kvækernes Sekt, Englænderen Georg Fox († 1690). Men særlig skulle vi dvæle ved Mestersangeren Hans Sachs i Nürnberg, Luthers Samtidige, der paa een Gang var fuld af Livslyst og sand Kristentro, der var bibelfast som en Præst, men tillige godt kjendt med Boccaccios Decamerone. Da han traadte i Skranken for Luther, „die wittenbergisch nachtigall, die man jetzt hört überall“, lod han i en „disputation“ en Skomager sejerligt forfægte „das wort gottes und ein recht christlich wesen“ mod en Domherre³, men samtidig kunde han ogsaa lade Skomagerne være Midtpunkt i forskellige muntre Historier⁴. Det skal i det Hele bemærkes, at han paa een Gang var baade Skomager og Sanger. Han plejer som oftest at ende sine Rim med et „Saaledes siger, saaledes raader eller saaledes klager Hans Sachs“, men det træffer ogsaa, at Hans Sachs her bliver til „Hans Sachs der Schumacher“⁵, uden at hans Ord selvfølgelig derfor tabe det Mindste i Vægt. Selv Apelles kunde ikke tilraabe ham sit „Skomager, bliv ved din Læst“, uden at begaa en skrigende Uret, men der er jo ogsaa Forskjel paa et mægtigt Talent og en vigtig Dilettant.

Den græske Maler, der skjult lyttede til, hvad Mængden sagde om et af hans Malerier, var strax villig til at rette en Fejl, som en Skomager paapegede ved en af hans Figurers Sko, men da Skomageren ogsaa vilde finde Fejl ved Benet, som var ovenfor Skoen, slyngede Apelles sit „ne sutor supra

¹ Berlepsch: Chronik vom Schumachergewerk, S. 3—5.

² Paul Lacroix: Hist. des cordonniers, 1852, S. 116; C. Nyrop: Danske Haandværkerlavs Segl, S. 4, 38.

³ Hans Sachs. Herausg. von A. v. Keller, VI, 368 flg., XXII, S. 6 flg.

⁴ Sst. XVII, S. 349; XX, S. 549; XXI, S. 272; XXII, S. 213, 517.

⁵ Sst. XXII, S. 197, 235.

crepidam“ imod ham¹. — Af Skomagere, der her hjemme have gjort sig bemærkede, er den allerede ovenfor nævnte Politiker Jens Andersen Hansen († 1877) vel den betydeligste. Og det skal særlig bemærkes, at hans Udvikling gik igjennem en religiøs Vækkelse, ligesom her skal gjøres opmærksom paa, at den Skjærn-Skomager Frans Lund, der i det attende Aarhundrede skrev forskjellige Vers, var Udsending fra Brødre-menigheden i Kristiansfeldt². Det tyder vel ogsaa paa vore Skomageres Lyst til Læsning og boglig Kundskab, at af 10 Ansøgere til den i 1842 ledige Pedelplads ved Odense Katedralskole vare de 7 Skomagere³. Derimod er der kun Grund til lige at nævne, at en Skomager i samme By i 1635 blev dømt til Døden, fordi han havde forskrevet sig til Fanden; hans Forskrivning blev funden „lykkeligvis inden den kom i Djævelens Vold“⁴. Som en flink svensk Landsbyskomager skal Smaalændingen Hans Stolt (f. 1812) nævnes. Hans fortræffelige kulturhistoriske Optegnelser foreligge i en god dansk Udgave.

Men vi gaa et Öjeblik tilbage til Hans Sachs. Idet han flere Gange udtaler sig om den herskende Handverksgevoohnheit⁵, kommer han ogsaa til at dvæle ved „der guet montag“⁶ som han ivrer stærkt imod. Han henfører den dog ikke særlig til Skomagerne, hvad han formentlig godt kunde have gjort. Det hedder jo paa Fransk:

Les cordonniers sont pir's qu' les évêques,
Tous les lundis ils font une fête.

og paa Dansk: „Han holder nok tit Skomager-Mandag“⁷.

¹ Plinius: *Historia naturalis*, XXXV, 10; C. A. Thortsen: *Efterl. Smaaskrifter*, S. 139; Hübertz: *Aarhus*, II, S. 87.

² *Saml. t. jysk Hist. og Topogr.*, VII, S. 134 flg.

³ *Indbydelsesskr. fra Odense Katedralskole*, 1868, S. 79.

⁴ Engelstoft: *Odense*, 2den Udg., S. 235—36; *Ny kirkehist. Saml.* III, S. 450 flg.; *Kirkehist. Saml.*, 3 R. IV, S. 402—11.

⁵ Hans Sachs, XXI, S. 309; XXII, S. 268; XXIII, S. 64, 69.

⁶ *Sst.* IX, S. 518; XXII, S. 513.

⁷ Sébillot: *Légendes et curiosités des métiers; les cordonniers*, S. 6—7; Mau: *Dansk Ordsprogsskat*, II, S. 288.

Den blaa Mandag er altsaa bleven dyrket flittigt af Skomagerne, ja saa flittigt, at den har faaet Navn efter dem. Den livligt bevægelige Side af deres Karakter har bl. A. givet sig tilkjende heri, og i Overensstemmelse med Ordet „Som de Gamle sjunge, saa kvidre de Unge“, have Skomagerdrene i høj Grad vidst at slaa Gjakken løs.

Vi høre om dem allerede i 1728. I dette Aar stod der en „Fustbataille“ mellem Københavns Skomagerdreng og Rebslagerdreng, om hvem der skulde have Præferencen ved Majtræet. Skomagerdrene sejrede, og saa maatte de Overvundne ikke alene give en Tønde Øl, men ogsaa svinge deres Fane „gennem Klosterstræde paa Skomagerdrengenes Honnør“, da Datidens Skomagere væsentlig boede i denne Gade¹. Forøvrigt synes Parykmagerdrene den Gang at have været Skomagerdrengenes væsentligste Konkurrenter i at føre an i Gadelivet, men efterhaanden som Brugen af Parykker ophørte, bleve Skomagerdrene Eneherskere, og der er Historie paa Historie om deres Bedrifter. Med det ærligste Ansigt af Verden kunde de ved de tidligere saa yndede Bryllupsilluminationer gaa om og sy Folk sammen, ja sværte dem i Ansigtet med Kønrog, og om Vinteren vidste de at bruge Sneboldene².

Med et Par Støvler under Armen eller en Spølkop i Haanden løb de paa Trætofler eller Slæber fløjtende gennem Gaderne, let kjendelige paa deres grønne Forklæde³, og som ved et Trylleslag kunde de til Skræk for Byens satte Borgere, hvor der var det Mindste paafærde, optræde i hujende Flokke. Navnlig mødte de frem, naar en Plaskregn bragte Københavns daarligt afledede Gader til at svømme over. Leende og jublende vadede de saa med bare Ben i Vandet eller sejlede omkap paa de svømmende Rendestensbrædter. De vare som regnede ned paa Gaderne, og derfor hedder det ogsaa, naar

¹ Werlauff: Antegn. t. Holbergs Lystspil, S. 410—11.

² Nyeste Skilderi af Kbhvn., XII, 1809, S. 1049—51; Nær og Fjærn, III, 1873—1874, Nr. 80.

³ I Modsætning hertil forbydes det c. 1405 de Odense Skomager-svende at gaa med deres Skjødeskind (schøtæ klæthæ) paa Gaden (Danm.'s Gilde- og Lavsskraer, II, S. 20 § 24).

en voldsom Regn pludselig bryder løs, at „det regner eller øser med Skomagerdrengene“¹.

Der er sikkert mangan brav Borger, der ofte i hine mere patriarkalske Tider har været arrig paa de slemme Skomagerdrengene, men derfor har han dog næppe kunnet staa sig, naar en af de Skarnsfyre bragte ham de længe ventede nye Støvler og saa paa ham med de livlige Öjne, der tydeligt sagde: „Alle smaa Skomagerdrengene drömme om Drikkepenge“.

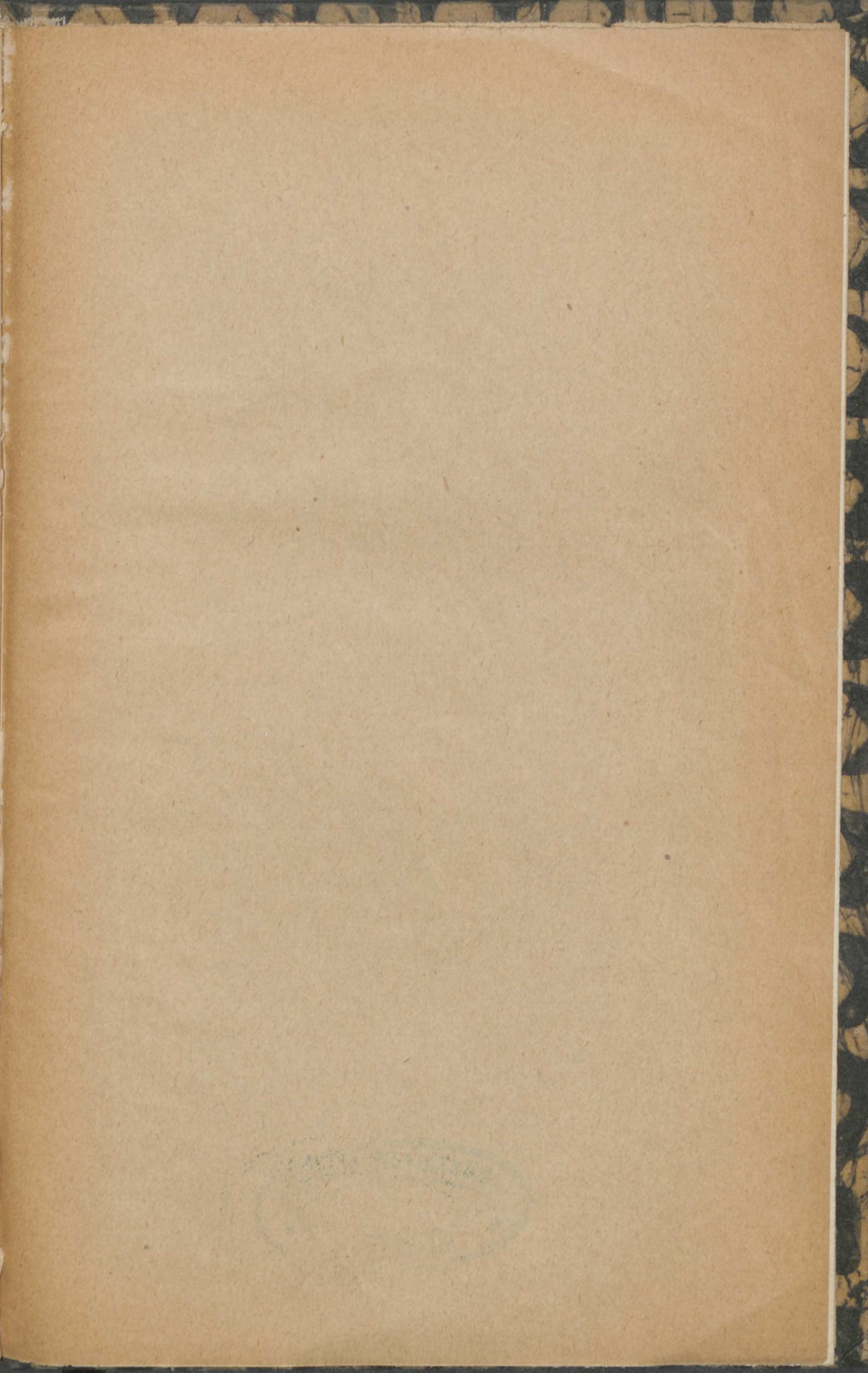
Og som det gaar med Skomagerdrengene, gaar det med Skomagerne. Er der end Öjeblikke, i hvilke man er alt Andet end fornöjet med deres Præstationer og harmfuld kunde ud-bryde: „Jeg vil have mine Sko syede efter mine Ben og ikke efter Skomagerens Hoved“², maa man fuldt ud respektere den flittige og tænksomme Haandværker, der for Tiden staar i en haard Kamp med de stadig voxende Fabriker, og om hvem det end yderligere maa siges, at han trods den sikkert ikke ringe tyske Paavirkning, der i et tidligt Tidsrum gjorde sig gjældende overfor hans Fag, stadig har holdt sig dansk. Det kan bl. A. ses af Omskrifterne paa de talrige Skomagerlavs Segl, der trods Dobbeltørnen gennemgaaende ere danske, hvad de langtfra ere i flere andre Haandværksfag. Med Hensyn til deres Svendes Fødested staa da ogsaa Skomagerne som langt nationalere end f. Ex. Skræderne. Medens saaledes i Aaret 1882 37 $\frac{1}{2}$ Procent af Kjøbenhavns Skrædersvende vare fødte i Sverige og henved 10 $\frac{1}{2}$ Procent i det øvrige Udland d. v. s. væsentlig i Tyskland, vare Tallene for Skomagernes Vedkommende kun noget over 19 og noget over 4 Procent. Man kan godt sige, at disse Tal i og for sig ere for store, men Forskjellen er dog væsentlig, og hermed vil jeg slutte.

¹ C. A. Thortsen: Efterl. Smaaskrifter, S: 132—33; Kristiansen: Ordbog over Gadesproget, S. 299.

² E. Tang Kristensen: Danske Ordsprog, S. 290.

³ Tabelværk til Kbhvn.s Statistik, Nr. 7, S. 21.

-60

